

พื้นที่และงานพัฒนาชุมชนแห่งอนาคตเพื่อมุ่งสู่สังคมแห่ง โอกาสและสร้างความเป็นธรรม

ศราวุฒิ อินทพนม^๑ สุวิมล ไชยพันธ์พงษ์^๒

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มุ่งอภิปรายเพื่อวิเคราะห์พื้นที่และงานพัฒนาชุมชนในอนาคต งานพัฒนาชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบันในศตวรรษที่ 21 งานพัฒนาชุมชนเป็นไปเพื่อให้สอดคล้องกับอิทธิพลของระบบทุนนิยมแบบสุดโต่งที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง การพัฒนาบนแนวทางดังกล่าวทำให้ชุมชนมีความอ่อนแอและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้เนื่องจากการพัฒนาแบบทุนนิยมแบบสุดโต่งมักดำเนินการร่วมกับการดำเนินนโยบายโดยรัฐเป็นศูนย์กลาง เป็นที่ยอมรับว่าอนาคตเป็นยุคแห่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางการสื่อสารแบบก้าวกระโดดจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสังเคราะห์พื้นที่และงานพัฒนาชุมชนแห่งอนาคตเพื่อให้สามารถสร้างสังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม

บทความนี้อธิบายที่มาที่ไปของพื้นที่และงานพัฒนาชุมชนแห่งอนาคตโดยเริ่มตั้งแต่การอธิบายประวัติศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีของงานพัฒนาชุมชนโดยสังเขป การเสริมอำนาจให้กับชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับอนาคตของชุมชนไปพร้อมๆ กับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะของปรัชญาฐานรากเพื่ออนาคตของงานพัฒนาชุมชนในยุคแห่งเทคโนโลยี

ผลการวิเคราะห์เสนอให้นักพัฒนาชุมชน หรือทุกหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชนพิจารณานำหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างสอดคล้องกับบริบทของการพัฒนาในยุคแห่งเทคโนโลยีเพื่อการออกแบบกิจกรรมอย่างสอดคล้องกับอนาคตเพื่อการเสริมอำนาจให้กับชุมชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: งานพัฒนาชุมชน, การเสริมอำนาจ, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, เทคโนโลยี

^๑ อาจารย์ประจำ คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน (มหาวิทยาลัยชีวิต)

^๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก

Space and Community Development Work of the Future for an Opportunity and Equity

Sarawoot Intapanom^a Suvimon Chaiphonphong^b

Abstract

This academic paper aims to discuss the analysis of the area and future community development work. In the past to the present in the 21st, century, a community development work is in line with the influence of extreme capitalism, which has an inevitable negative impact on the community. Community development through extreme capitalism has an inevitable negative impact on communities. Community Development in this way makes communities vulnerable, leading to their inability to be self-sufficient because extreme capitalist development often operates under state-center policies. The future is recognized as an era of technological advancement in communication technology therefore, it is imperative to synthesize areas and community development work of the future in order to create a society of opportunity and equity.

This article explains the origins of the area and future community development work starting from the history explanation, concepts and theories of community development work in brief, empowering the community to align with the future of the community while with technological advances, and Sufficiency Economy Philosophy as a foundational philosophy for the future of community development in the age of technology.

^a Lecturer, Faculty of Liberal Arts Institute of Learning Institute for Everyone (LIFE)

^b Assistant Professor, Pacific Institute of Management Science

The results of the analysis are proposed to community developers and all agencies involved in community development work to consider applying the principles of the Sufficiency Economy Philosophy to be consistent with the development context in the age of technology for designing activities in line with the future for community empowerment.

Keywords: Community Development, Community Empowerment, Sufficiency Economy Philosophy, Technopocene

บทนำ

งานพัฒนาชุมชนในประเทศไทยเริ่มปรากฏเด่นชัดในช่วง 20 ปี ก่อนปี พ.ศ. 2506 เพื่อความเจริญด้านระบบสาธารณสุขปโภคสู่ชุมชน แต่การพัฒนาชุมชนในช่วงนั้นกลับมิได้ส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซ้ำยังทำให้ชุมชนอ่อนแอเพราะการพัฒนาต้องเริ่มต้นจากรัฐเป็นศูนย์กลาง รูปแบบของการบริหารงานพัฒนาชุมชนโดยใช้รัฐเป็นศูนย์กลางไม่เอื้อต่อโลกโลกาภิวัตน์ที่ความเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในสังคมระดับโลกส่งผลกระทบต่อประเทศอย่างรวดเร็ว และไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ผลกระทบดังกล่าวเข้าสู่ชุมชนจนก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาจนชุมชนไม่อาจต้านทานและจัดการกับผลกระทบของกระแสนั้นได้ แม้ว่าในระยะต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2540 เริ่มมีการนำแนวคิดงานพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนแต่ก็ยังถูกเบียดบังจากกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมสุดโต่งที่สร้างความบาดเจ็บให้กับสมาชิกในชุมชนไม่น้อย

ปัจจุบัน ยุคแห่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารทันสมัยพร้อมกับการเสื่อมสลายของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมแบบเก่า ความเสื่อมของระบบดังกล่าวทำให้สังคมโดยรวมและชุมชนมีความสั่นคลอนจึงเป็นความท้าทายที่จะต้องหาจุดยืนและแนวทางที่เหมาะสมและเพียงพอต่องานพัฒนาชุมชนแห่งอนาคต

แนวคิดและทฤษฎีของพื้นที่และงานพัฒนาชุมชนตลอดระยะเวลา 50 ทศวรรษก่อนศตวรรษที่ 21 ยังคงวนเวียนอยู่กับการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์กับการพัฒนาในรูปแบบของโครงการ กระบวนการ หรือพัฒนาการเคลื่อนไหวทางสังคม (Sanders, 1958) การปฏิบัติการในพื้นที่เพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต (Quality of Life) แก่สมาชิกในชุมชน แม้ว่าจะสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานได้ในบางระดับ แต่ก็ยังไม่สามารถสร้างโอกาส และสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมได้

ความท้าทายของกระแสโลกาภิวัตน์ไม่มีทีท่าว่าจะจบลงที่ใด ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางการสื่อสาร ภัยพิบัติ และการอุบัติขึ้นของเชื้อโรคใหม่ เช่น โรคโควิด 2019 ส่งผลกระทบต่อระบบโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนซึ่งต้องการยุทธศาสตร์งานพัฒนาชุมชนตั้งแต่แนวคิด ทฤษฎี ไปจนถึงวิธีการโดยขยายขอบเขตไปจากเดิม ประเทศไทยตระหนักถึงปรากฏการณ์ผันผวนดังกล่าวและได้กำหนดวิสัยทัศน์ของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2560 - 2570) ที่เน้นความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สังคมเกิดความเสมอภาคและเกิดความ เป็นธรรม

การทำความเข้าใจว่าพื้นที่ชุมชนและงานพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างสังคมแห่งโอกาสและสร้างความเป็นธรรมในอนาคตจะเป็นอย่างไรจึงเป็นสิ่งจำเป็น บทความนี้อธิบายให้เห็นวิวัฒนาการของพื้นที่และงาน

พัฒนาชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แนวคิดและทฤษฎีงานพัฒนาชุมชน รวมทั้งเสนอในแนวคิด แนวปฏิบัติสำหรับงานพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ส่วนท้ายของบทความได้หยิบยกเอาการวิเคราะห์อนาคตในยุค 4.0 ผ่านมุมมองของกาลแห่งเทคโนโลยี (Technopocene) และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงฐานะทิศทางการพัฒนาที่เหมาะสมเพื่อการสร้างโอกาสและความเป็นธรรมในอนาคต

เนื้อหา

จากรัฐเป็นฐานสู่ชุมชนเป็นฐาน

งานพัฒนาชุมชนของประเทศไทย และสังคมโลกในอดีตเป็นงานพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นในการจัดการกับสวัสดิการขั้นพื้นฐานโดยรัฐเป็นศูนย์กลางเพื่อผลักดันให้เกิดการพัฒนาเข้าไปในชุมชน เช่น ปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการอุปโภค/บริโภค ถนน สะพาน การย้ายถิ่นฐาน ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดิน ปัญหาสุขภาพ และการเกษตร เป็นต้น อย่างไรก็ตามการพัฒนาในรูปแบบดังกล่าวถูกมองว่าเป็นความล้มเหลวของการพัฒนาชุมชน เนื่องจากเป็นรูปแบบของการพัฒนาที่ใช้รัฐเป็นศูนย์กลาง (State-Centered Development) Chattip Natsupa (2010, p. 150) อธิบายการพัฒนาชุมชนของสังคมไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ. 2475 ถูกครอบงำด้วยแนวคิดชาตินิยม มุ่งเน้นการสร้างชาติจากประชาชน แม้จะมีความพยายามอ้างความชอบธรรมว่าการพัฒนาชุมชนของรัฐเป็นไปเพื่อการวางรากฐานของประชาธิปไตย หากแต่ความจริงแล้วยังคงเป็นการบริหารงานโดยรัฐเป็นศูนย์กลางและไม่มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เนื่องจากเป็นการพัฒนาโดยมิได้คำนึงถึงบริบทของชุมชนหรือท้องถิ่น เมื่อเวลาผ่านไป รัฐจากการนำของคณะราษฎรหมดอำนาจลง แนวคิดชาตินิยมที่รัฐพยายามสร้างก็มีอาจเกิดขึ้นได้เพราะชุมชนมิได้สนใจในการประกอบสร้างชุมชนชาติ

ช่วงต่อมาในปี พ.ศ. 2520 - พ.ศ. 2540 เริ่มกำเนิดแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน โดยมองว่าชุมชนถูกประกอบสร้างจากวัฒนธรรมที่ตนมีอยู่แล้ว ความเป็นเครือญาติ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่มีอยู่แล้วในชุมชน จากแนวคิดดังกล่าวถูกพัฒนาและยกระดับให้เป็นแนวคิดเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้ชุมชนเป็นระบบแกนนำของสังคมไทย การนำเสนอเส้นทางพัฒนาจากวัฒนธรรมชุมชนนั้นถือเป็นความชอบธรรมเพราะเป็นการพัฒนาที่สร้างประโยชน์ให้กับคนในชุมชนได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม งานพัฒนาชุมชนในช่วงเวลานี้ยังคงหนีไม่พ้นปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท เนื่องจากปัญหาจากการพัฒนาช่วงที่ผ่านมายังคงปรากฏ และต้องเร่งแก้ไข เช่น ปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากร การขาดแคลนที่ทำกิน ป่าไม้ถูกทำลาย ราคาพืชผลตกต่ำ เป็นต้น ดังนั้น การพัฒนาช่วงนี้เน้นรูปแบบของ

การพัฒนาชุมชนโดยมุ่งเน้นบทบาทของผู้นำและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในชนบท การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชน (Thawat Makarapong 1994, p. 90)

งานพัฒนาชุมชนของสังคมไทยเริ่มเข้าสู่การพัฒนาแบบทางเลือกคู่ขนานของการทำให้ทันสมัย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2560 ทั้งสังคมไทยและสังคมโลกเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนา โดยใช้แนวคิด “ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Development)” ที่รัฐบาลทั่วโลกไม่ว่าจะเป็น ออฟริกา เอเชีย สหรัฐอเมริกา เยอรมัน ฝรั่งเศส สเปน และอิตาลี นำมากำหนดนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อให้เป็นทางเลือกของการพัฒนา แนวคิดชุมชนเป็นฐานถูกหยิบยกมาเพื่อจัดการกับความล้มเหลวของการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาของรัฐโดยให้รัฐเป็นศูนย์กลาง Somsak Samakkeetham (2011) อธิบายว่าการพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเป็นในโลกตะวันตก ตะวันออก รัฐที่เป็นคอมมิวนิสต์ หรือเป็นประชาธิปไตย ล้วนแล้วแต่ล้มเหลวในการพัฒนาชุมชนเพราะการพัฒนาที่ใช้รัฐเป็นศูนย์กลางยิ่งทำให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้

นอกจากนี้ ช่วงปี พ.ศ. 2540 ปัญหาที่เกิดจากผลพวงทางเศรษฐกิจเริ่มปรากฏ ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่เมื่อการส่งออกและเงินกู้ที่ไหลมาจากต่างประเทศหดตัวจากวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง (Tom Yum Kung Crisis) ทำให้เกิดการยอมรับว่าการพัฒนาโดยใช้ระบบทุนนิยมแบบสุดโต่งเป็นความเสี่ยง ขณะที่คนจากชนบทกำลังย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมืองอุตสาหกรรม ละทิ้งการพัฒนาในภาคเกษตรที่เป็นรากฐานของคนส่วนใหญ่ในประเทศ เมื่อเกิดการปิดตัวลงของภาคอุตสาหกรรมคนเหล่านี้ก็ถูกลอยเคว้งคว้างไร้หลักยึด ต้องดิ้นรนหาหนทางกลับสู่ชุมชนเดิมของตน สถานการณ์นี้ชุมชนจึงเป็นเสมือนตาข่ายที่รองรับผู้บาดเจ็บจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในชุมชนเมืองที่นักวิชาการเรียกว่า “ตาข่ายรองรับความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Nets)” (Somsak Samakkeetham 2001, p. 32)

นับตั้งแต่ปี 2560 - 2565 ยุคปัจจุบัน กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อวิถีของชุมชนไปพร้อม ๆ กับปัญหาจากการพัฒนาจากช่วง 5 ทศวรรษที่ผ่านมา ปัญหาเศรษฐกิจยังคงส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและสร้างความปั่นป่วนอย่างต่อเนื่อง เป็นทั้งความเสี่ยงและภัยคุกคามจากเดิมที่มีได้จำกัดอยู่แค่ระดับท้องถิ่นกับท้องถิ่น (Local2local) แต่เป็นผลกระทบในระดับโลก (Global2global) ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ วิกฤติเศรษฐกิจที่ยังคงดำเนินอยู่ หรือโรคจากเชื้อไวรัสชนิดใหม่อย่างโควิด-19 ที่เรากำลังเผชิญในปัจจุบัน งานพัฒนาชุมชนภายใต้กระบวนการของแนวคิดและทฤษฎีแบบองค์รวมเพื่อสร้างความยืดหยุ่น สอดคล้องกับสถานการณ์ และมองปัญหาของชุมชนอย่างครอบคลุมสามารถทำให้งานพัฒนาเริ่มต้นจากการสังเคราะห์อย่างถ่องแท้

กระบวนการทัศน์ของแนวคิดและทฤษฎีของงานพัฒนาชุมชน

การเข้าใจกระบวนการทัศน์ของการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นและต้องพิจารณาแบบองค์รวมเพื่อให้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนและประเมินสถานการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต แนวคิดของนักทฤษฎียุคคลาสสิกที่ถูกพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ ศตวรรษที่ 19 แม้ว่าปัจจุบันไม่มีข้อมูลหรือการตรวจพบที่ยืนยันให้เห็นว่าชุมชนก่อนกาลตามทฤษฎีของ Marx เป็นความเป็นจริงหรือไม่ แต่ทฤษฎีของเขามีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์และเข้าใจสังคมอย่างลึกซึ้ง Karl Marx (1818 - 1883) ชุมชนก่อนกาลว่ามีลักษณะเป็นระบบผลิตที่ใช้แรงงานทางการเกษตรและการผลิตสินค้าพื้นฐาน เช่น เครื่องมือและวัสดุที่ใช้ในการผลิตส่วนใหญ่รูปแบบการอยู่ร่วมกันในชุมชนนี้เป็นการแบ่งแยกงานตามอาชีพและความสามารถของบุคคล ระบบนี้ใช้แรงงานบังคับใช้และสังคมมีการแบ่งแยกทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน โดยปกติแล้วมีการแบ่งแยกชั้นสังคมเป็นชั้นและกลุ่มที่แตกต่างกันตามการเข้าถึงทรัพยากรและสิทธิพิเศษ

ชุมชนก่อนกาลเป็นรูปแบบของการผลิตที่อยู่ในฐานะของการเป็นเศรษฐกิจฐานนิยม (primitive communism) ซึ่งเป็นระบบที่มีการแบ่งปันทรัพยากรและแรงงานโดยรวมกัน ไม่มีความแตกต่างในระดับของความมั่งคั่งหรืออำนาจสังคมในชุมชน มนุษย์จะใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมร่วมกัน โดยไม่มีการเอาชนะหรือครอบครองในรูปแบบของบุคคลหรือกลุ่มเป็นต้น นักคิดยุคคลาสสิกที่น่าสนใจอีกท่านหนึ่งคือ Emile Durkheim (1858 - 1916) ให้ความสนใจการแบ่งงานกันทำของสังคมที่ยึดหลักความสมานฉันท์แบบกลไกที่หน่วยต่างๆ แบ่งงานกันทำโดยยึดถือหลักคุณธรรมร่วมกัน เมื่อสังคมเปลี่ยนเข้าสู่โลกยุคความทันสมัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำตามความสามารถเฉพาะด้าน โดยแต่ละหน่วยงานดำรงกันอยู่อย่างเป็นอิสระทำให้ปัจเจกชนนิยมเด่นชัดมากยิ่งขึ้น (A. Giddens, 1985, pp. 21-30)

แนวคิดและทฤษฎีของงานพัฒนาชุมชนที่น่าสนใจของผู้วางรากฐานงานพัฒนาชุมชนด้วยการให้ความสำคัญกับทรัพยากรในชุมชนของ ดร. เอนสมิงเงอร์ เสนอทฤษฎีศักยภาพของการพัฒนาและการแพร่กระจาย แนวคิดและทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับสี่มิติได้แก่ 1) ทรัพยากรธรรมชาติ 2) ทรัพยากรมนุษย์ 3) องค์กรและสังคม และ 4) ภาวะผู้นำ (Sanya Sanyawiwat, 2001 p. 22) สิ่งเหล่านี้คือศักยภาพของสังคม รวมไปถึงทฤษฎีการแพร่กระจายซึ่งมุ่งเน้นนวัตกรรม อธิบายว่าการเชื่อมโยงระหว่างสังคมด้วยพัฒนาการกับสังคมพัฒนาทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน กลายเป็นการนำความรู้มาสู่อีกสังคมหนึ่งได้

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการชาวไทยอย่าง Chattip Natsupa (2010) ในงานเรื่อง “การเป็นสมัยใหม่ กับแนวคิดชุมชน” มองว่าแม้ว่าเราต้องเผชิญกับความทันสมัยแต่ปัจเจกก็สามารถเลือกเส้นทาง

เดินสู่ความทันสมัยตามรูปแบบของตนเองได้ ผู้คนมีความเอื้ออาทรกันได้แม้ว่าเราจะอยู่ในระบบทุน
เส้นทางชุมชนแบบสมัยใหม่ซึ่งเป็นทางเลือกในการพัฒนาชุมชนคือการทำชุมชนเลือกที่จะพัฒนาตาม
แนวทางของตนเองจากระดับฐานรากไปสู่ระบบโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม

รากฐานตรรกะเชิงสถาบันกับงานพัฒนาชุมชน (Micro Foundations of Institutional Logics and Community Development)

จากหัวข้อที่ผ่านมาจะเห็นว่ามุมมองของแนวคิดและทฤษฎีของงานพัฒนาชุมชนล้วนถูกมองใน
เชิงนโยบาย หรือในระดับจุลภาค (Macro) นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา นักวิชาการเริ่มให้ความสนใจ
สนใจเรื่องงานพัฒนาชุมชนในอีกแง่มุมของการพัฒนาตั้งแต่ในระดับจุลภาคซึ่งในที่นี้คือการพัฒนาตั้งแต่
ระดับชุมชนฐานราก แนวคิดและทฤษฎีมุมมองตรรกะเชิงสถาบัน (Institutional Logics Perspective)
ให้ความสำคัญและบรรจุตรรกะชุมชนเป็นระบบสังคมหนึ่งที่กำหนดกรอบ กฎเกณฑ์และวิถีปฏิบัติทั้ง
ในทางวัตถุ และการปฏิบัติในเชิงสัญลักษณ์ รากฐานของตรรกะเชิงสถาบันขัดเกลาทางสังคมและ
ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม: บุคคลได้รับการขัดเกลาทางสังคมในตรรกะของสถาบันเฉพาะผ่านตัวแทนการขัด
เกลาทางสังคมต่างๆ เช่น ครอบครัว สถาบันการศึกษา และเครือข่ายวิชาชีพ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
กับเพื่อน เพื่อนร่วมงาน และตัวแสดงอื่น ๆ ในบริบททางสังคมของพวกเขาที่กำหนดรูปแบบการรับเลี้ยง
บุตรบุญธรรมและการปรับใช้ตรรกะที่เฉพาะเจาะจงของบุคคล Thornton, P. H., Ocasio, W., &
Lounsbury, M. (2013) มองชุมชนในรูปแบบของขอบเขตพื้นที่ซึ่งคนมีความเชื่อ ความคาดหวัง และการ
แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันบนพื้นฐานอำนาจจากค่านิยมของค่านิยมสัญญาในชุมชนซึ่งเชื่อมโยงทั้งทาง
อารมณ์และความพึงพอใจของสมาชิกในชุมชนด้วยวิธีการลงทุนลงแรงเพื่อกลุ่มของตน ผลลัพธ์ในรูปแบบ
องค์การของตรรกะนี้คือการเป็นองค์การแบบสหกรณ์ทุนนิยม (Cooperative Capitalism) ที่ทุกคนต้อง
ได้ผลประโยชน์เท่าเทียมกัน

คนในชุมชนรับเอาตรรกะนี้มาเป็นกรอบการการแสดงพฤติกรรมในชุมชน นอกจากนี้ ตรรกะเชิง
สถาบันยังระบุว่าในชุมชน มิได้มีเพียงตรรกะชุมชนตรรกะเดียวที่ขับเคลื่อนอยู่ ยังคงมีตรรกะรัฐที่มาจาก
กฎหมาย นโยบาย ตรรกะครอบครัวในระบบทุนนิยมที่คาดหวังให้สมาชิกในครอบครัวต้องดำเนินชีวิต
ภายใต้ระบบทุน ตรรกะศาสนาบนความเชื่อโดยมีอาจโต้แย้ง ตรรกะตลาดในระบบทุนนิยมที่สมาชิกใน
ชุมชนต้องสนับสนุนการผลิตในระบบทุน แลกเปลี่ยนสินค้าในรูปแบบตลาด ตรรกะผู้เชี่ยวชาญบนพื้นฐาน
ของกรอบทางวิทยาศาสตร์เชิงประจักษ์ และตรรกะบริษัทที่เกิดค่านิยมว่าสมาชิกในสังคมหรือชุมชนต้อง
ทำหน้าที่ในตลาดระบบทุน เป็นแรงงานในบริษัท และวัฒนธรรมองค์การแบบการจัดการในระบบทุน

งานพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาถูกกำเนิดจากตรรกะของรัฐกำหนดกฎเกณฑ์ให้นักปฏิบัติการทาง
สังคม (Social Actor) ต้องดำเนินกิจกรรมตามแนวนโยบายหรือกฎระเบียบที่กำหนดจากรัฐทำให้งานการ

พัฒนาชุมชนที่ผ่านมามีตั้งอยู่บนความสนใจจากตรรกะรัฐที่ขับเคลื่อนและประสานกับวัฒนธรรมในสังคม นำไปสู่กรอบการตัดสินใจขององค์การชุมชนตามรูปแบบบนสู่ล่าง ระดับมหภาค (Macro Level) สู่ระดับจุลภาค (Micro Level) รูปแบบนี้มีได้เป็นไปแบบทางเลือกเชิงเหตุผล (Rational Choice) เสียทีเดียว แต่จำเป็นต้องพิจารณาปฏิสัมพันธ์จากระดับจุลภาคที่ปัจเจกหรือองค์การมีทั้งการยอมรับ ปฏิเสธ หรือเพิกเฉยต่อการกำหนดกรอบจากตรรกะเชิงสถาบันที่เป็นโครงสร้างในระดับบน ตรรกะเชิงสถาบันย่อมต้องประทะประสานกับโครงสร้างสังคมในชุมชนที่ประกอบด้วยค่านิยม ความเชื่อ บรรทัดฐานที่หลากหลายตามแต่ละบริบทของพื้นที่ในระดับจุลภาค

มุมมองสถาบันฐานรากของตรรกะเชิงสถาบัน อธิบายว่าชุมชนซึ่งจัดอยู่ในสังคมระดับจุลภาคสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับตรรกะเชิงสถาบันอื่น ๆ ได้ เมื่อชุมชนเริ่มเอารูปแบบหรือหลักการของตรรกะรัฐมาปฏิบัติเชิงสัญลักษณ์ในรูปแบบของเป้าประสงค์ของชุมชน และนักปฏิบัติการในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมและบริบทของชุมชนจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงวัฒนธรรมและตรรกะเชิงสถาบันในระดับมหภาค (Macro)

เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในระดับมหภาค (Macro) งานพัฒนาชุมชนจึงควรสะท้อนรูปแบบและมุมมองการปะทะประสานกับตรรกะเชิงโครงสร้างเพื่อให้ชุมชนสถาปนาอำนาจของตน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน พัฒนา และสร้างองค์การชุมชน อันจะนำไปสู่การลดความพึ่งพิงรัฐหรือระบบทุน เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม ดังเช่น กรณีความสำเร็จของการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิชุมชนในการจัดการป่าจากกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่ได้รับผลกระทบจากการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ ที่ต่อมาได้จัดตั้งเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งโดยนักพัฒนาเอกชนและนักวิชาการให้การสนับสนุนจนภาครัฐต้องเปลี่ยนรูปแบบของการร่างกฎหมายโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่างกฎหมายป่าชุมชน เป็นต้น

งานพัฒนาชุมชนเพื่อการเสริมอำนาจ (Empowerment)

เปาโล แฟร์รี (F. Freire, 1986) แสดงทัศนะว่าคนในชุมชนเป็นคนยากจนและไร้อำนาจซึ่งอยู่ในสถานะของผู้ถูกกดขี่ ผู้ถูกกดขี่กลัวที่จะลุกขึ้นสู้ กลัวที่จะมีสิทธิเสรีภาพทำให้ขาดโอกาส และไม่สามารถเข้าสู่สังคมได้อย่างเท่าเทียม ประกอบกับแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาโดยการใช้รัฐเป็นศูนย์กลางส่งผลให้คนในชุมชนเปรียบเสมือนนกน้อยในกรงที่รอความช่วยเหลือจากรัฐ ไม่นานชุมชนเหล่านี้ก็จะอ่อนแอ ไม่ต่างอะไรกับนกเลี้ยงในกรงที่ไม่สามารถหาอาหารกินเองได้ ดังนั้นแนวทางที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชนลุกขึ้นสู้ มีความกล้าที่จะตัดสินใจเรื่องของตนเอง จำเป็นจะต้องได้รับการเสริมอำนาจด้วยการสร้างเสริมคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้กับเขา อันจะนำไปสู่การสร้างสมรรถนะของชุมชนในอนาคต โดยเริ่มต้นจากการสร้างการรับรู้ถึงสภาพที่แท้จริงของการถูกกดขี่ หรือสถานการณ์การกักขังที่พวกเขาายังต้องเผชิญ

อยู่เป็นสิ่งที่พวกเขาสามารถเปลี่ยนแปลงมันได้ซึ่งพวกเขาจะต้องออกมาต่อสู้อย่างจริงจังจากการที่พวกเขา มองตัวเองใหม่ด้วยความเชื่อมั่น

งานพัฒนาชุมชนเพื่อการเสริมอำนาจควรอยู่ในความหมายของการต่อสู้เพื่อฟื้นคุณค่าความเป็นมนุษย์ ให้กับสมาชิกในชุมชนได้กลับคืนมาเพื่อวัตถุประสงค์ให้ชุมชนได้ใช้ความคิดริเริ่ม/สร้างสรรค์ เพื่อตัวเองและกลุ่มของตัวเอง ในทัศนะนี้การต่อสู้บนการพัฒนาความสำนึกที่แท้จริงจึงเป็นหลักการเพื่อสร้าง “มโนธรรมสำนึก” ให้กับคนในชุมชนมีความสามารถในการวิเคราะห์ วิพากษ์ และวิจารณ์ปัญหาของตนเองเพื่อทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง และสร้างสรรค์ชุมชนในรูปแบบของเขาคือพวกเขาจะสร้างโอกาส และความเป็นธรรมในสังคมได้ด้วยตัวเองเพื่อชุมชนที่ตนเป็นสมาชิกอยู่

คำว่า “มโนธรรม” หมายถึงหลักปฏิบัติทางธรรมหรือหลักคุณธรรมที่มาจากพระพุทธศาสนา และ “สำนึก” หมายถึงความตระหนักในใจเอง การใช้คำว่า “มโนธรรมสำนึก” จึงเป็นการเรียกผู้คนที่ทำความเข้าใจและรับรู้ถึงหลักปฏิบัติทางธรรมและคุณค่าทางจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของตนเองในทางที่ถูกต้อง

เพื่อการเสริมอำนาจให้ชุมชนบทฐานของมโนธรรมสำนึก งานพัฒนาชุมชนต้องมีเป้าหมายก็เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนว่าพวกเขาเป็นคนที่ศักยภาพ พวกเขาไม่มีเป็นผู้ว่างเปล่า แต่พวกเขาคือคนที่สามารถนำปัญหาของตนเองหรือกลุ่มตนมาวิพากษ์ ร่วมเสวนาในกลุ่มของตนอย่างกระตือรือร้นเพื่อหาทางออกร่วมกันด้วยวิธีการให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสวนาและร่วมเคลื่อนไหว ทำให้พวกเขาเริ่มรับรู้ และไม่พึงพอใจต่อการกระทำบางอย่างของทั้งรัฐและระบบทุนที่กำลังลิดรอนอำนาจของพวกเขา วิธีนี้เป็นการสร้างวัฒนธรรมของความกระตือรือร้นในการวิพากษ์อันจะนำไปสู่การสร้างมโนธรรมสำนึกเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนจากคนภายในชุมชนมากกว่าการนำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ

งานพัฒนาชุมชนจึงควรเน้นค้นหาปัญหาเพื่อสร้างจิตสำนึก ผู้ขับเคลื่อนหรือนักศึกษาชุมชนควรร่วมกันสืบค้นปัญหาร่วมกับคนในชุมชนซึ่งสามารถกระตุ้นในชาวบ้านมีการตื่นตัวที่จะวิเคราะห์กันมากยิ่งขึ้น นักศึกษาชุมชนควรมีใจเปิดกว้างโดยจัดวางตนเองเป็นผู้ร่วมปัญหากับชาวบ้าน ร่วมกันสกัดปัญหา และเสนอแนะแนวทางสำหรับการแสวงหาคำตอบในการแก้ไขปัญหาร่วมกับชาวบ้านผ่านเวทีเสวนาที่ผู้ศึกษาชุมชนทำหน้าที่เป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ และอาจมีการนำเสนอได้ในบางประเด็นที่มีความจำเป็นอันจะนำไปสู่การสร้างสมรรถนะของชุมชนเพื่อร่วมกันสร้างชุมชนแห่งโอกาสและความเป็นธรรมอย่างยั่งยืน

การเสริมอำนาจจึงเป็นหนึ่งในกระบวนการที่จะทำให้อำนาจที่มีอยู่ในคนหรือชุมชนได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริม เพื่อให้ได้รับหรือแบ่งปัน บนการดำเนินกิจกรรมของปัจเจกซึ่งหมายถึงคนในชุมชนสมาชิกในชุมชนสามารถใช้ความสามารถในการสร้างความเปลี่ยนแปลงในชุมชนอันเป็นผลมาจากอำนาจของพวกเขาเองในอาณาบริเวณชุมชนที่มีความหลากหลายซึ่งเขาเป็นสมาชิกอยู่

อาณาบริเวณของชุมชน

อาณาบริเวณของชุมชนในที่นี้หมายถึงขอบเขตของชุมชนที่มีความหลากหลายและสลับซับซ้อน เช่น ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท ชุมชนที่ราบสูง ชุมชนชาวสวน ชุมชนชาวประมง เป็นต้น เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนและเห็นความเปลี่ยนแปลงของอาณาบริเวณ “ชุมชน” ในอนาคต บทความนี้จึงขอเสนอความหมายและอาณาบริเวณของชุมชนจากนักวิชาการที่น่าสนใจอย่าง S. D. Alinsky (1989) ให้ความหมายของชุมชนโดยยึดเอาอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์และผลประโยชน์ร่วม โดยชุมชนหมายถึงการที่คนอาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่หนึ่ง อาจมีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา อาชีพ ทุกคนมีผลประโยชน์ส่วนตน การจัดตั้งชุมชนก็เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ค้นพบ “ผลประโยชน์ร่วม” สอดคล้องกับความหมายของ G. Laverack (2007, p. 17-18) ที่มองชุมชนในเชิงภูมิศาสตร์และคนต่างมารวมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

ยังมีนักวิชาการอีกจำนวนหนึ่งที่ได้มองอาณาบริเวณของชุมชนโดยจำกัดพื้นที่เพียงชุมชนทางภูมิศาสตร์ แต่มองไปที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์อย่าง J. Iffe (2015) แบ่งชุมชนออกเป็นสามประเภท ได้แก่ 1) ชุมชนบนพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ (Geography-Based Community) 2) ชุมชนบนฐานเชิงหน้าที่ (Function-Based Community) ที่แม้ว่าจะอยู่ต่างถิ่นก็สามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกัน จนก่อให้เกิดอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) และ 3) ชุมชนออนไลน์ (On-line community) คนที่สนใจในเรื่องเดียวกันมาตั้งกลุ่มโซเชียลเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน และ G. Govinda & G. Diwan (2003) อธิบายว่าชุมชนนั้นโดยตัวมันเองมีความหมายเพียงเล็กน้อยเท่านั้นแต่มันจะมีความหมายก็ต่อเมื่อสร้างการมีส่วนร่วมจากคนชายขอบ หรือการมีส่วนร่วมของชุมชนจากผู้ถูกทอดทิ้ง

ผู้เขียนเห็นด้วยกับนักวิชาการทั้งห้าท่านในการให้ความหมายของคำว่าชุมชนครอบคลุมทั้งพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และชุมชนดิจิทัลที่ควรมีจุดเน้นให้สังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยการรวมคนชายขอบเป็นสมาชิกในชุมชนด้วย การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมชุมชนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มจากการให้ความหมายเหล่านี้สามารถคาดคะเนได้ว่าชุมชนรูปแบบภูมิศาสตร์จะลดบทบาทของการเป็นพื้นที่ของกิจกรรมลงในอนาคต และแทนที่ด้วยการขยายตัวของชุมชนดิจิทัลแบบ Autonomia หรือชุมชนที่ทุกคนเป็นอิสระออกจากกัน แต่ถูกเชื่อมโยงไว้ด้วยเทคโนโลยีของการสื่อสาร คนจะไม่ทำงานในองค์กร และรับผิดชอบสวัสดิการของตนเองตามรูปแบบของ Freelance แต่การผลิตยังคงตอบสนองความต้องการของตลาดในระบบทุนนิยม อันจะนำปัญหาหรือความท้าทายใหม่มาสู่พื้นที่ และงานพัฒนาชุมชนต่อการส่งเสริมและการปฏิบัติการในองค์กรทางสังคมรูปแบบใหม่ (Kengkij Kitirianglarp 2017, p. 11)

องค์การชุมชนแห่งโอกาสและอิสรภาพ “องค์การพลเมือง (Civic Organization)”

การเพิ่มศักยภาพของการให้กับชุมชนเกิดจากการสร้างองค์การทางสังคมที่เข้มแข็ง มีอิสรภาพ และสามารถบริหารจัดการได้ด้วยตัวเอง เพื่อสร้างองค์การแห่งการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของปัจเจกเป็นการเพิ่มทุนทางสังคม (Social Capital) (R. D. Putnam, 2002) และทุนทางสังคมนี้เองที่มีความสำคัญอย่างมากต่อความเข้มแข็งของชุมชนทั้งในเรื่องของเศรษฐกิจ การศึกษา และความอยู่ดีกินดีของคนในชุมชนผ่านการพัฒนาองค์การให้เป็นรูปแบบขององค์การพลเมือง (Civil Organization)

รูปแบบขององค์การพลเมืองมีความคล้ายคลึงกับการพัฒนาท้องถิ่น เป้าหมายหลักคือการฟื้นฟูระเบียบทางสังคมและการควบคุมทางสังคมโดยการสร้างรูปแบบที่ไม่เป็นทางการสำหรับคนในชุมชนเพื่อหารือเกี่ยวกับปัญหา ข้อกังวล และร่วมมือกันเพื่อจัดการกับข้อกังวลเหล่านั้น

องค์การพลเมืองอำนวยความสะดวกในการเชื่อมโยงทุนทางสังคมบนพื้นฐานของความรู้สึกนึกคิด สายสัมพันธ์ ความรู้สึกของอัตลักษณ์ร่วม และการกระทำร่วม ในขณะที่ผลประโยชน์ส่วนตนเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม

วิสาหกิจชุมชน (Social Enterprise) เป็นตัวอย่างหนึ่งของรูปแบบขององค์การพลเมืองโดยเริ่มต้นจากความต้องการในการจัดการกับปัญหาในสังคมด้วยวิธีการดำเนินการดำเนินธุรกิจ ดึงความร่วมมือจากคนในชุมชนให้ร่วมกันบริหารจัดการด้วยรูปแบบและการจัดการองค์การชุมชน การดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นเพื่อการใช้ทรัพยากรในชุมชน บริหารจัดการด้วยคนในชุมชน แม้บางครั้งอาจจะได้รับเงินทุนสนับสนุนจากภาครัฐหรือองค์การเอกชน แต่องค์การเหล่านี้เมื่อสร้างรายได้ก็จะสามารถเลี้ยงดูตนเองและสมาชิกในกลุ่มชุมชนของตนได้โดยไม่ต้องพึ่งพาแหล่งทุน เพื่อสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนกิจการท้องถิ่นและการริเริ่มกิจการใหม่ในชุมชน เช่น การส่งเสริมธุรกิจเล็กและธุรกิจสตาร์ทอัพให้เจริญเติบโต การสนับสนุนการฝึกอบรมและการพัฒนาทักษะเพื่อเพิ่มโอกาสในการทำงานและเปิดโอกาสใหม่ในชุมชน การสร้างพื้นที่สำหรับธุรกิจสร้างสรรค์และนวัตกรรม

ด้วยสถานการณ์ของอนาคตที่ระบบทุนนิยมไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นได้อีกต่อไปว่าจะทำให้คนในชุมชนมีสถานภาพทางเศรษฐกิจได้อย่างมั่นคงและเท่าเทียม ดังนั้นงานพัฒนาชุมชนที่มุ่งส่งเสริมให้เกิดองค์การพลเมืองแบบวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นแนวคิดที่มีความเป็นไปได้สำหรับการสร้างเสริมเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดขึ้นในชุมชน และเสริมสร้างอิสรภาพในการดำเนินชีวิตได้มากกว่า เช่น กรณีของกรามีนแบงก์ (Grameen Bank) ในประเทศบังกลาเทศ ธนาคารเพื่อคนจนด้วยการให้เครดิตกับคนยากจนที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนอย่างธนาคารเอกชนโดยทั่วไปได้ ทำให้ประชาชนคนยากจน คนไร้บ้าน ขอทานสามารถพลิกฟื้นชีวิตกลับมาดำรงอยู่ในสังคมระบบทุนนิยมได้อย่างภาคภูมิใจ แม้ว่าแนวคิดนี้จะถือกำเนิดและได้รับการยอมรับมากกว่า 40 ปี แต่ยังคงถือว่าเป็นแนวคิดที่มีความทันสมัย สอดรับกับบริบทและ

ปัญญาของชุมชนที่ควรนำปรัชญาแนวคิดนี้มาส่งเสริมและพัฒนาผ่านงานพัฒนาชุมชนต่อไปในอนาคต เพราะเมื่อเรายังคงต้องอยู่ภายในสังคมแห่งระบบทุนและดำเนินชีวิตภายใต้กฎเกณฑ์ของระบบทุนแต่การมีส่วนร่วมในการผลิตเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มแทนที่จะเป็นผลประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง จึงน่าจะเป็นทางออกที่มีความสมเหตุสมผลมากที่สุดสำหรับระบบเศรษฐกิจของอนาคต

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่ออนาคตของงานพัฒนาชุมชนในยุคเทคโนโลยี

เพื่อให้บทความนี้เป็นการสังเคราะห์พื้นที่และงานพัฒนาชุมชนแห่งอนาคต ผู้เขียนพบงานที่น่าสนใจของ Chyatat Supachalasai (2018) ในหนังสือ “Technopocene” หรือ “กาลแห่งเทคโนโลยี” ที่วิเคราะห์ว่าสังคมในอนาคตจะเป็นการขยายตัวของระบบทุนนิยมที่ถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสังคมในหลากหลายมิติ ยุคแห่งอนาคตเป็นยุคที่สังคมถูกขับเคลื่อนด้วยระบบทุนที่ครอบครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการเป็นผู้ครอบครองเทคโนโลยี ระบบทุนเข้ามาอาศัยจังหวะจากช่องว่างของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนทำให้ความสนใจของประชาชนหันมาเข้าข้างระบบทุน และเริ่มมองการเมืองเฉพาะเพียงเรื่องของความเท่าเทียม หรือการเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่านั้นจนอาจส่งผลกระทบต่อโอกาสและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้น การพัฒนาที่เหมาะสม ไม่สุดโต่ง ไม่เร่งรีบ และไม่ซ้ำเกินไป เพื่อคงการขับเคลื่อน แม้ความยืดหยุ่นสำหรับอนาคตคือการพัฒนาชุมชนภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบนหลักการสามห่วงเพื่อการสร้างโอกาสและใช้โอกาสอย่างพอเหมาะ 1) ความพอประมาณเพื่อสร้างมนโสำนึกให้เกิดขึ้นกับผู้ที่สามารถถกฉวยโอกาสจากการพัฒนากระแสหลักให้มีความพอดี และรู้จักแบ่งปัน 2) ความมีเหตุผล ยุคที่ทุกอย่างถูกตัดสินอย่างรวดเร็วตามความรวดเร็วของการสื่อสาร การตัดสินใจบนข้อมูลรอบด้านอย่างมีเหตุผลจะทำให้ไม่เกิดความผิดพลาด และ 3) การมีภูมิคุ้มกัน เมื่อเราไม่สามารถคาดการณ์อนาคตได้อย่างแน่นอน เราจึงควรเตรียมความพร้อมเพื่อการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์เพื่อให้สามารถเปลี่ยนผลกระทบให้เป็นโอกาส

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำเสนอสองเงื่อนไข ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรมที่ความรู้กับการแสวงหาความรู้ใหม่เป็นเงื่อนไขของความมีเหตุผล พอประมาณ และมีภูมิคุ้มกัน ผู้มีความรู้จะตระหนักว่าการตัดทวงผลประโยชน์ในระยะสั้นจะก่อให้เกิดการเบียดเบียนตนเองและธรรมชาติซึ่งจะให้ผลในทางลบกับตนเอง ความรู้จึงต้องควบคู่กับคุณธรรม อันหมายถึงการดำรงชีวิตด้วยความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในหลักการ ไม่ย่อท้อ เปิดใจกว้าง อดกลั้น รักความยุติธรรม ไม่ยึดติดในความโลภ และมีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ ด้วยหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีเหตุผลและความชอบธรรมมากพอที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาในบริบทของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการใช้ทรัพยากรทั้งหมดที่มีในสังคมให้เกิดประโยชน์สูงสุด ปรัชญานี้ช่วยในการพัฒนาชุมชนแห่งอนาคต

ได้หลายแง่มุม เช่น การใช้ทรัพยากรทั้งหมดในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างความเท่าเทียมและความยุติธรรมในการเข้าถึงโอกาสเศรษฐกิจ ทำให้ชุมชนมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนและไม่มีภาวะต่อสังคมในระยะยาว การส่งเสริมการฝึกอบรมและการสร้างงานที่มีความยั่งยืน ทำให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้และทักษะในการทำงานที่สอดคล้องกับตลาดและเศรษฐกิจในสมัยปัจจุบัน การสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้กับกลุ่มในชุมชน ตั้งแต่ระดับต้นทาง ด้วยการส่งเสริมธุรกิจขนาดย่อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างกลไกการเงินที่เป็นธรรมชาติและช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และสร้างความร่วมมือและความเอื้ออาทรในชุมชน การสร้างความเข้มแข็งทางองค์กรชุมชน การส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อให้มีการแบ่งปันทรัพยากรและความรู้ และสร้างระบบเครือข่ายที่เข้มแข็งและยั่งยืนในชุมชน

บทสรุป

พื้นที่และงานพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาถูกผูกติดอยู่กับการพัฒนาเชิงโครงสร้างพื้นฐานที่ถูกกำหนดจากรัฐเป็นหลักทำให้ขาดพื้นที่ซึ่งยังมีความต้องการการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อเสริมสร้างโอกาสแก่ประชาชนได้ทั้งชุมชนในเชิงพื้นที่ทางกายภาพ และพื้นที่ชุมชนดิจิทัล งานพัฒนาชุมชนที่เน้นการสร้างสังคมแห่งโอกาสและสร้างความเป็นธรรมที่บทความนี้ได้นำเสนอการใช้แนวคิดการเสริมอำนาจที่มุ่งเน้นในระดับรากฐานตรรกะเชิงเชิงสถาบันเพื่อสร้างกรอบความคิดของบุคคล ซึ่งรวมถึงความเชื่อสมมติฐาน เพื่อให้กระบวนการเหล่านี้เป็นตัวกำหนดวิธีที่แต่ละบุคคลตีความและทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมทางสังคมของพวกเขาาร่วมกับนักพัฒนาชุมชนในการสังเคราะห์ปัญหาโดยคำนึงถึงอาณานิคมของชุมชนครอบคลุมทั้งทางภูมิศาสตร์ และดิจิทัล

งานพัฒนาชุมชนโดยรัฐเป็นศูนย์กลางในสังคมไทยบางครั้งสร้างความปวดร้าวขึ้นเนื่องจากปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชุมชนและประชาชน เช่น การส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่สมดุล ปัญหาในการเข้าถึงและการใช้เทคโนโลยี หรือความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ เป็นต้น บทความนี้จึงเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนในยุคแห่ง “กาลแห่งเทคโนโลยี” ที่วิเคราะห์ว่าสังคมในอนาคตจะเป็นการขยายตัวของระบบทุนนิยมที่ถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสังคมในหลากหลายมิติที่เป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยในการพัฒนาชุมชนแห่งอนาคตโดยการเน้นความสมดุลในการใช้ทรัพยากร การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะ และการสร้างความเอื้ออาทรระหว่างชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาอย่างยั่งยืนและมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรมได้อย่างมีความสำเร็จและความยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- Alinsky, S. D. (1989). *Rules for radicals: A practical primer for realistic radical*. New York: Vintage Books.
- Chattip Natsupa. (2010). *Modernization and community perspectives*, Bangkok: Sangsan Publishing.
- Chyatat Supachalalai. (2018). *Techopocene*. Chiangmai: Phatara Prepress.
- Freire, P. (1986). *Pedagogy of the oppressed*. Middlesex: Penguin Books.
- Giddens, A. (1985). *Durkheim*. London: Fontana Press.
- Govinda, R. & Diwan, R. (2003). Introduction: Emerging Issues and practices. In R. Govinda & R. Diwan (Eds.), *Community participation and empowerment in primary education* (pp. 11-30). New Delhi: Sage publications.
- Ife, J. (2015). *Community development in an uncertain world: Vision, analysis and practice*. Melbourne: Cambridge University Press.
- Kengkij Kitirianglarp. (2017). *Autonomia: Cognitive capitalism, nonmaterial labor, the politics of revolution*. Bangkok: Illuminations Press.
- Laverack, G. (2015). *Health promotion practice: Power and empowerment*. London: Sage Publications.
- Putnam, R. D. (2002). *Democracies in flux: The evolution of social capital in contemporary society*. Oxford: Oxford University Press.
- Sanders, I. T. (1958), Theories of Community Development. *Rural sociology*, 23, 1-12.
- Somsak Samakkeetham. (2001). Neoliberal economic ideas social security and unsafe network. *Rompruek Journal*, 19(2).
- Somsak Samakkeetham. (2011). *The empowering of powerless*, Bangkok: Ma Chalongs Khun CSB.
- Sanya Sanyawiwat. (2001). *The theory and community development strategy*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Thawat Makarapong. (1994). *The Thai rural development strategy*. Bangkok: Thai Wattana Panit.
- Thornton, P. H., Ocasio, W., & Lounsbury, M. (2013). *The institutional logics perspective: A new approach to culture structure, and process*. United Kingdom: Oxford University Press.